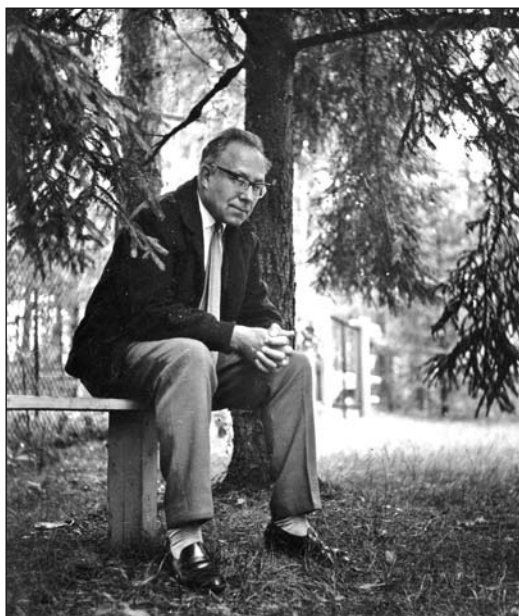

**KOSTAS KORSAKAS
IR LIETUVIŲ FOLKLORISTIKA
100-osioms gimimo metinėms**

Radvilė Racėnaitė

Kostas Korsakas vasarvietėje
Nuotrauka iš šeimos archyvo

tėje, Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse, keletą metų gyveno Rygoje, ten tėvai buvo persikėlę ieškodami darbo. 1923 m. jis išstojo į Joniškio progimnaziją. Tais pačiais metais, būdamas tik keturiolikos, pradėjo skelbti periodikoje publicistinius straipsnelius blaivybės, moksleivių savišvietos, kultūros ir literatūros temomis. Tarp jų galima paminėti ir įdomų rašinėlį „Alkoholis ir tautinės dainos“ su lietuvių liaudies dainų citatomis (*Sargyba*, 1925, Nr. 16).

Šių metų spalio 5 dieną¹ literatūros istorikui, kritikui, vertėjui ir poetui akademikui Kostui Korsakui būtų sukakę šimtas metų. Šimtmetis buvo prisimintas Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto surengtoje mokslinėje konferencijoje „Socialistinio realizmo klasika: K. Korsakas, J. Baltušis, P. Cvirka“, kuri įvyko gegužės 22 dieną. Trumpame proginiame straipsnyje nesiimdama apžvelgti įvairios visuomeninės ir mokslinės K. Korsako veiklos literatūrologijos ir liuanistikos srityse, paminėsiu tik pagrindinius dalykus, daugiau dėmesio skirdama jo darbams, susijusiems su folkloristika.

K. Korsakas gimė Pašvitinio miestelyje, Pakruojo rajone. Vaikys-

¹ Pagal naujojo stiliaus kalendorių K. Korsako gimimo diena yra spalio 18 dieną. Tačiau jis pats visą gyvenimą ją minėdavo spalio 5-ąją. Šią tradiciją šeimoje tęsiame ir šiandien.

1925–1928 m. K. Korsakas mokėsi Šiaulių gimnazijoje. 1926 m. *Kultūros* žurnale paskelbė straipsnį „Mūsų liaudies dainų atsiradimo priežastys“ (Nr. 2, p. 116–119). 1927 m. tapo šio žurnalo literatūros skyriaus redaktoriumi. Gimnazijos K. Korsakas nebaigė, nes už dalyvavimą 1927 m. Šiauliuose įkurto slapto moksleivių būrelio, kurio nariai domėjosi marksistinėmis idėjomis, veikloje 1928 m. buvo suimtas ir nuteistas ketverius metus kalėti Šiaulių kalėjime. Sėdėjo vienoje kameroje su Rygos universiteto studentu, gaudavusiu latviškų laikraščių ir žurnalų. Pradėjo juos skaityti, pamatė, kad nesunku suprasti, ir taip išmoko vaikystėje jau girdėtą latvių kalbą. Nuo to laiko atidžiai sekė latvių literatūrą, spaudoje apžvelgdavo jos naujienas, bičiuliauosi su latvių rašytojais, išvertė nemažai J. Rainio, brolių Kaudzyčių, A. Upyčio, K. Skalbės, J. Akuraterio, A. Kurcijo kūrinių, rašė apie jų kūrybą. 1933 m. pasirodė K. Korsako sudarytas bibliografinis leidinys *Lettica*, kuriame susisteminti latvių literatūros ir visuomeninio gyvenimo atspindžiai 1883–1931 m. lietuvių spaudoje.

1930 m., tarpininkaujant žymiesiems to meto lietuvių rašytojams, K. Korsakas buvo amnestuotas pirma laiko, tačiau jam apribotos pilietinės teisės. 1931 m. jis vėl pradėjo dirbti *Kultūros* redakcijoje. Knygų apžvalgose recenzuodavo ne tik grožinės literatūros kūrinius, bet ir tautosakos leidinius, pavyzdžiui, lietuviškai išleistas *Brolių Grimų pasakas* (1927, Nr. 2), Maskvoje rusų kalba išėjusias *Latvių pasakas* (1933, Nr. 11–12), Vinco Krėvės-Mickevičiaus *Patarlių ir priežodžių* II tomą (1935, Nr. 9) ir kt. K. Korsakas apžvelgė Jono Balio straipsnį „Dzūkų tautosakos falsifikacija“ ir polemiką su V. Krėve dėl Šarūno (1936, Nr. 11). Vėliau yra sakęs, kad, ginčydamasis su J. Baliu, V. Krėvė, žinoma, buvo neteisis – jis pats prikūrė dainų apie mergeles lelijėles, jo išgalvota ir istorija su Šarūnu².

1931–1940 m. K. Korsakas buvo Vytauto Didžiojo universiteto lietuvių ir rusų literatūros studijų laisvas klausytojas, nes dėl apribotų pilietinių teisių negalėjo būti priimtas tikru universiteto studentu. Universitete K. Korsakas klausė profesoriaus Eduardo Volterio skaitomo latvių tautosakos ir literatūros kurso. Pasak tas pačias paskaitas lankiusio literato Juliaus Būtėno, E. Volteris jau buvo senukas, dėstė neįdomiai, bet studentai jautė jam pagarbą, nes žinojo, jog kadaise jis, nors pats būdamas latvis, Rusijoje globojęs Praną Vaičaitį, Kazimierą Būgą ir kitus lietuvius, o vėliau savo gyvenimą susiejo su Lietuvos universitetu³. Iš K. Korsako profesorius sulaukdavo nemažai kontraversiškų klausimų ir poleminių interpretacijų. Tada jis pasiūlė 22-ųjų metų jaunuoliui, kaip vis labiau garsėjančiam kritikui, paskaityti atskirą kursą, o pats sėdėjo kartu su studentais⁴. Halinos Korsakienės prisiminimais, K. Korsakas „turėjo gerą iškalbą – skaitė įdomiai, gyvai, turiningai. Nedidelė auditorija visada prisirinkdavo pilnutėlė humanitarų pasiklausyti „neetatinio lektoriaus“⁵. Buvo ir kitų fakultetų studentų, kurie specialiai ėjo pasiklausyti K. Korsako dėstymo.

² Vladas Žukas. *Kostas Korsakas: Prisiminimai*, Vilnius, 2002, p. 85.

³ Julius Būtėnas. Kokį Kostą Korsaką aš pažinojau, *Literatūra ir kalba*, 1995, t. XXII, p. 24.

⁴ Vitas Areška. Kiek ir kaip Kosto Korsako autoritetas paveikė lietuvių literatūrą, *Žiemgala: Istorijos ir kultūros žurnalas*, 2007, Nr. 1, p. 44.

⁵ Halina Korsakienė. *Veidai ir likimai*, Vilnius, 1982, p. 245.

Vytauto Didžiojo universitete K. Korsakas klausėsi ir profesoriaus Mykolo Biržiškos tautosakos seminaro, rašė jam referatą apie latvių liaudies dainas. Rašinys išaugo į stambų darbą *Latvių liaudies dainos*, jį autorius skaitė net tris seminarus. K. Korsakas pasiūlė profesoriumi kur nors jį paskelbti. M. Biržiška darbą davė recenzuoti J. Baliui – tas priekaištų turėjo, bet ne tiek daug, tačiau spausdinti savo redaguojamuose *Tautosakos darbuose* neketino. Po kurio laiko K. Korsakas darbą nunešė V. Krėvei, kuris jį išspausdino *Darbuose ir dienose* (1938, t. 7, p. 168–305). Tais pačiais metais ši studija buvo išleista ir atskiru atspaudu (1938, 142 p.). Kaip šios apžvalgos priedas buvo išversta ir per 400 latvių liaudies dainų. Tačiau jos liko neišspausdintos. Pažymėtina, kad nemažą pluoštą į lietuvių kalbą išverstų latvių dainų K. Korsakas paskelbė 1963 m. savo vertimų iš latvių poezijos rinktinėje *Mūza ateina nuo Dauguvos*. Vertėjo žodyje jis rašė, kad rinkinį pradedančių latvių dainų vertimų dalis buvo skelbta prieškarinio spaudoje ir studijoje *Latvių liaudies dainos*⁶.

Latvių liaudies dainų žangoje K. Korsakas apgailestavo, kad lietuviai per menkai pažįsta „tas puikiasias latvių tautos dainas“, neturi jokios platesnės latvių dainų apžvalgos ir „ligi šiol lietuvių pusėje lietuvių latvių dainų palyginamųjų tyrinėjimų srity“ tėra pasirodęs vos vienas kitas darbas⁷. Pasak K. Korsako, ankstyvieji latvių ir lietuvių dainų lyginamieji tyrimai buvo entuziastingi ir persismelkę tautinio romantizmo, bet su objektyvia istorine ir moksline tiesa gerokai prasilenkė jų autorių teiginiai, kad lietuvių ir latvių dainos turinčios nepaprastai daug bendra, jos net panašios kaip du vandens lašai. Tokios išankstinės nuostatos, K. Korsako manymu, ir paskatino jaunesniosios kartos tyrinėtojus nusigręžti nuo esą perdėm sutampančių objektų palyginimo, nes tai negalėtų duoti nieko nauja⁸. Savo darbu K. Korsakas vykęsi sumegzti betrukstančias gijas tarp latvių ir lietuvių dainotyro ir, išryškindamas latvių liaudies dainų savitumus, paskatinti naujus lyginamuosius tyrinėjimus.

Galima konstatuoti, jog ši dvidešimt trejų metų autoriaus parašyta latvių liaudies dainų apžvalga (darbas parengtas 1932 m.) iš tiesų yra gana išsami studija apie mūsų kaimynų dainuojamąją tautosaką. Pirmuosiuose studijos skyriuose K. Korsakas apžvelgė ankstyvuosius latvių dainų paminėjimus rašytiniuose šaltiniuose, lietuvių dainuojamosios tautosakos rinkimo ir skelbimo istoriją, pristatė svarbesnes teorijas apie spėtiną dainų amžių. Jis kritiškai ir objektyviai vertino kitų tyrinėtojų darbus, nevengė polemizuoti dėl jų išsakytų minčių. Tolesniuose skyriuose jis aptarė latvių liaudies dainų kūrėjus ir dainininkus, dainavimo vietą, laiką ir būdą. Didelė veikalo dalis skirta dainų tematikai, simboliams, estetikai ir idealams. Studijoje taip pat nagrinėjama dainų kalba, stilius, struktūra ir metrika. Apžvalga baigiama skyriumi apie liaudies dainų reikšmę latvių tautai. Šis veikalas sulaukė nemažai atgarsių ir meto lietuvių ir latvių spaudoje⁹, o Kaune apsilankiusiam latvių literatūrologui ir

⁶ Kostas Korsakas. Vertėjo žodis, kn.: Kostas Korsakas. *Poezija*, Vilnius, 1990, p. 759.

⁷ K. Korsakas Radžvilas. *Latvių liaudies dainos*: [Atspaudas iš V. D. Universiteto Humanitarinių mok. fakulteto žurnalo *Darbai ir dienos*, 1938, t. VII], Kaunas, 1938, p. 5.

⁸ *Ten pat*, p. 6.

⁹ *Kostas Korsakas: Literatūros rodyklė*, Vilnius, 1979, p. 106–107.

folkloristui profesoriui Karliui Straubergui jos autorius V. Krėvės buvo pristatytas kaip latvių liaudies dainų tyrinėtojas¹⁰.

Žinoma, XX a. ketvirtąjį dešimtmetį svarbiausias K. Korsako veiklos baras buvo literatūros kritika. Tuo metu pasirodė ne tik gausybė jo straipsnių, bet ir trys solidžios kritikos raštų knygos (*Straipsniai apie literatūrą*, 1932, 403 p.; *Kritika*, 1936, 320 p.; *Rašytojai ir knygos. Trečia kritikos knyga*, 1940, 376 p.).

Prasidėjęs Antrajam pasauliniam karui, K. Korsakas pasitraukė į Sovietų Sąjungos gilumą, kurį laiką gyveno Penzoje, vėliau – Maskvoje. Karo metais jis, pasinaudodamas Jurgio Baltrušaičio namuose sukaupta lituanistine biblioteka, parengė lietuvių tautosakos rinkinį *Okupantų vergovėje* (1942) ir parašė jai įvadinį straipsnį „Lietuvių liaudies dainos prieš vokiškuosius okupantus“¹¹. Jis aktyviai reiškėsi ir kritikoje bei publicistikoje, aptardamas per karą išleistus lietuvių rašytojų veikalus, išskeldamas antivokiškus motyvus ankstesnėje lietuvių literatūroje ir lietuvių tautosakoje. Šie jo darbai buvo paskelbti atskiru rinkiniu *Prieš amžinąjį priešą* (1945).

Sudėtingais pokario metais K. Korsakas greitai įsitraukė į lituanistinį pedagoginį ir mokslinį darbą, visuomeninius organizacinius reikalus. 1944–1945 m. jis buvo Vilniaus valstybinio universiteto Istorijos-filologijos fakulteto dekanas ir Lietuvių literatūros katedros vedėjas, universitete skaitė paskaitas, iki 1957 m. ten profesoriauvo. Kurį laiką jis ėjo LTSR rašytojų sąjungos valdybos pirmininko pareigas. 1946 m. išrinktas LTSR MA nariu korespondentu, o nuo 1949 m. tikruoju nariu. K. Korsakas buvo prie Lietuvių kalbos ir literatūros instituto įsteigtos Tarptautinės baltų–slavų santykių tyrinėjimo komisijos pirmininkas, Probleminės mokslinės tarybos „Lietuvių filologija“ pirmininkas, Lietuvių kalbos komisijos pirmininkas, Nuolatinės K. Donelaičio komisijos pirmininkas, leidinių serijos *Lituanistinė biblioteka* redakcinės komisijos pirmininkas.

Pagrindinis K. Korsako darbas koncentravosi Lietuvių kalbos ir literatūros institute (iki 1952 m. – Lietuvių literatūros institute). Instituto direktoriumi jis buvo paskirtas 1946 m. ir tas pareigas ėjo kone keturiasdešimt metų, iki 1984 metų. Direktoriaus poste jį pakeitęsio Jono Lankučio akimis, K. Korsako viršininkavimas, nors daug kam ir atrodė komandinis, vis dėlto nebuvo nei biurokratinis, nei karjeristinis, o jo pozicija buvo „geranoriška, išvalgi, realistinė, logiškai apmąstyta, orientuota į rimtus mokslinius ir kultūrinius tikslus“¹². Pasak J. Lankučio, K. Korsakas daugelį bendrųjų su literatūrologija, folkloristika bei kalbotyra susijusių mūsų filologijos problemų sprendė išvalgiai ir kompetentingai, daug nuveikė stiprinant to meto lietuvių humanitarų ryšius su kitų sovietinių respublikų ir užsienio šalių baltistais, išvedant lituanistiką į pasaulinį lygį¹³. Vadovaujant K. Korsakui, Institute įtvirtintos svarbiausios

¹⁰ V. Žukas. *Min veik.*, p. 30.

¹¹ Kostas Korsakas. Lietuvių liaudies dainos prieš vokiškuosius okupantus, kn.: *Okupantų vergovėje*, Maskva, 1942, p. 5–12.

¹² Jonas Lankutis. Kostas Korsakas: asmuo ir istorinės aplinkybės, *Literatūra ir kalba*, 1995, t. XXII, p. 11.

¹³ Jonas Lankutis. Kosto Korsako literatūrinė ir mokslinė veikla, kn.: *Kostas Korsakas: Literatūros rodyklė*, Vilnius, 1979, p. 22.

mokslinio darbo kryptys, į vėžes įstatyti fundamentalūs gimtosios kalbos leksikos, gramatikos, dialektologijos, literatūrologijos, tautosakos tyrinėjimai¹⁴. Jis nuolat pabrėždavo, kad tiek baltistika, tiek lituanistika turi apimti ne tik kalbotyrą, bet ir literatūros mokslą bei folkloristiką¹⁵.

K. Korsakas buvo daugelio kolektyvinių Instituto darbų planuotojas ir vyriausiasis redaktorius. Iš svarbiausiųjų minėtini *Lietuvių tautosakos* penkiatomis (1962–1968), *Lietuvių literatūros istorijos* penkiatomis (1957–1968), *Lietuvių literatūros kritikos* dvitomis (1971–1972). Buvo parengta ir išleista per dešimtį *Lietuvių kalbos žodyno* (20 t., 1941–2002) tomų. K. Korsakas taip pat buvo kai kurių kitų tautosakininkams svarbių leidinių sumanytojas ar vyriausiasis redaktorius. Tai *Lietuvių tautosakos rinktinė* (1954), *Lietuvių tautosaka, užrašyta 1944–1956 metais* (1957), *Lietuvių tautosakos apybraiža* (1963). Paminėtina serija *Literatūra ir kalba* (22 t., 1956–1995), kurios du tomai skirti folkloro klausimams¹⁶. Kiekvienu naujai išėjusiu Instituto leidiniu K. Korsakas labai džiaugdavosi ir didžiudavosi.

Atskirai reikėtų paminėti 1980 m. pradėto leisti *Lietuvių liaudies dainyno* rengimo ir leidybos aplinkybes¹⁷. 1981 m. rašytoje autobiografijoje K. Korsakas konstatavo: „Norėčiau dar pažymėti ir tai, jog esu labai patenkintas „Lietuvių liaudies dainyno“ publikavimo pradžia. Šio kapitalinio leidinio parengimu rūpinausi – kartu su kitais tautosakininkais – jau keliolika metų. Pagaliau didysis užmojis pradėtas vykdyti, nors jo pabaigos tikriausiai ir nebeteks sulaukti.“¹⁸ Jubiliejiniame J. G. Herderiui skirtame straipsnyje K. Korsakas *Lietuvių liaudies dainyną* sugretino su *Tautų balsais dainose*, teigdamas, kad „turėjo praeiti lygiai du šimtmečiai nuo Herderio paskatos pradėti didžiai vertinti liaudies poetinę kūrybą, kol ši istorinės reikšmės jo inspiracija pagaliau ir pas mus apvainikuojama tokiu pačiu užmoju – išleisti fundamentalų lietuvių liaudies dainų rinkinį, <...> kapitalinį leidinį, kurio pasirodant jau ilgus dešimtmečius laukė daugelis įžymių folkloristų bei kultūrininkų“¹⁹.

Kaip prisimena Adelė Seselskytė, pradedant rengti didesnius veikalus iš literatūros ar tautosakos sričių, K. Korsakas studijuodavo mokslinę literatūrą, susipažindavo su panašiais kitų tautų leidiniais. Daug dėmesio skyrė parengiant jų planus ar prospektus. Gavęs rankraščius, vėl užsisakydavo begales knygų iš bibliotekos, tikrindavo pirminius šaltinius²⁰. Pasak Bronislavos Kerbelytės, kadangi K. Korsakas priklausė Mokslo tarybai, kur būdavo tvirtinami spaudai Instituto leidiniai, tad, net

¹⁴ J. Lankutis. *Kostas Korsakas: asmuo ir istorinės aplinkybės*, p. 12.

¹⁵ K. Korsakas. Autobiografinė mozaika, kn.: Kostas Korsakas. *Literatūros kritika*, Vilnius, 1982, p. 21.

¹⁶ *Literatūra ir kalba*, [t. 9]: *Dainuojamosios tautosakos klausimai*, Vilnius, 1968, [t. 11]: *Lietuvių tautosakos stilius ir žanrai*, Vilnius, 1971.

¹⁷ Detaliau K. Korsako įnašą, rengiant *Dainyno* koncepciją, yra apžvelgusi Bronė Stundžienė (žr. B. Stundžienė. Keturis amžius su *Dainynu*, *Tautosakos darbai*, 2005, t. XXII (XXIX), p. 284–289).

¹⁸ K. Korsakas. *Autobiografinė mozaika*, p. 26.

¹⁹ K. Korsakas. Johaną Gotfridą Herderį minint, kn.: Kostas Korsakas. *Literatūriniai kontaktai*, Vilnius, 1987, p. 740.

²⁰ Adelė Seselskytė. Kartu dirbta ketvirtis amžiaus, *Literatūra ir kalba*, 1995, t. XXII, p. 101.

ir nebūdamas knygos redaktoriumi, atidžiai perskaitydavo kiekvieną rankraštį. Dėl to per jo rankas perėjo ir kitų Instituto mokslininkų parengtos tautosakos rinktinės ar monografijos²¹. Intensyvesni folkloristiniai tyrinėjimai prasidėjo nuo XX a. šeštojo dešimtmečio vidurio, kai Lietuvių kalbos ir literatūros institute buvo įsteigtas Tautosakos skyrius²². Paminėtini Kazio Grigo paremiologiniai komparatyvistiniai darbai, Leonardo Saukos dainų eilėdaros, Norberto Vėliaus mitologijos, Bronislavos Kerbelytės pasakojamosios tautosakos ir kitų folkloristų tyrimai.

Dar 1970 m. rašytame straipsnyje K. Korsakas, mąstydamas apie baltistikos uždavinius ir perspektyvas, teigė, jog „norint, kad baltų folkloristika ir literatūros mokslas išeitų į platesnius akiračius ir bent iš dalies pasiektų tokio tarptautinio rezonanso, kokio jau yra susilaukusi baltų lingvistika, reikia ateityje plėsti ne tik genetinio-funkcinio pobūdžio komparatyvistinius tyrinėjimus, bet imtis ir tipologinių bei struktūrinių tiek baltų tautų folkloro, tiek ir literatūros nagrinėjimo metodų“²³. Jo nuomone, šiuo požiūriu vertingi tipologiniams bei struktūriniams tyrinėjimams lietuvių tautosaką sėkmingai naudojusią A. J. Greimo, V. Toporovo, P. Trosto, o lyginamosios mitologijos studijoms – R. Jakobsono darbai²⁴.

Daugelis Instituto darbuotojų monografijų parengtos tuometinių kandidatinių ar daktaro disertacijų pagrindu. A. Seselskytė apibendrina, kad didžioji dalis pokarinių K. Korsako bendradarbių buvo jo sutelkti jauni specialistai, kuriuos jis pastebėdavo profesoriaudamas universitete ir kviesdavo dirbti į Institutą ar skatindavo eiti į aspirantūrą²⁵. Jis piktinosi Aukščiausios atestacinės komisijos nuostatų projektu, kuriame buvo numatyta tvirtinti tik rusų kalba parašytas disertacijas, nerimavo, kad tokiu atveju nukentės lietuvių mokslo terminijos plėtra. Dėl to lituanistai disertacijas rašydavo lietuviškai, paskui versdavo į rusų kalbą, beveik metus užvilkindami jų gynimą²⁶.

K. Korsakas skatino ne tik jau turimos rankraštinės medžiagos publikavimą, teorinius tyrimus, bet ir ragino kaupti visų rūšių lituanistinę medžiagą, organizavo jos rinkimą, stengėsi gauti pinigų šiems darbams, rūpinosi sukauptos medžiagos sisteminimu ir jos skelbimu²⁷. Labai aktyvus buvo ir tautosakos rinkimas, surengta nemažai ekspedicijų.

Pats K. Korsakas rasdavo laiko ir literatūros istorijos tyrimams. Pasak Vito Areškos, apskritai „nebuvo kiek svarbesnio lietuvių literatūros reiškinių nuo seniausių laikų iki XX a. vidurio, kuris nebūtų buvęs K. Korsako kaip nors paliestas ar išsamiau panagrinėtas“²⁸. Nemaža darbų K. Korsakas paskelbė apie pirmąją lietuvišką knygą, M. Mažvydo kūrybą ir asmenį. Jau pirmaisiais pokario metais jo iniciatyva

²¹ Iš pokalbio su B. Kerbelyte 2009-11-29.

²² Glaustą to meto Instituto folkloristų veiklos pristatymą žr. Leonardas Sauka, Bronė Stundžienė. Tautosakos mokslas, *Tautosakos darbai*, t. XXI (XXVIII), p. 209–216.

²³ K. Korsakas. Baltistikos uždaviniai ir perspektyvos, kn.: Kostas Korsakas. *Literatūriniai kontaktai*, Vilnius, 1987, p. 796.

²⁴ *Ten pat*, p. 797.

²⁵ A. Seselskytė. *Min veik.*, p. 96.

²⁶ *Ten pat*, p. 107.

²⁷ *Ten pat*, p. 102.

²⁸ V. Areška. *Min veik.*, p. 50.

buvo publikuotas pirmosios lietuviškos knygos jubiliejui skirtas straipsnių rinkinys *Senoji lietuviška knyga* (1947), kuriame įdėtas ir šiandien folkloristams tebeaktualus Zenono Slaviūno straipsnis „Liaudies papročiai ir mitiniai įvaizdžiai Mažvydo raštuose“²⁹. K. Korsakas laikė Z. Slaviūną vienu pajėgiausių lietuvių folkloristų, buvo sutikęs būti oficialiu jo disertacijos oponentu, tačiau Z. Slaviūno mirtis suardė šiuos planus³⁰. Labai daug energijos, laiko ir organizacinių sugebėjimų K. Korsakas paskyrė K. Donelaičio atminimui įamžinti, jo kūrybos leidimui ir tyrinėjimams. Į jo mokslinius interesus taip pat pateko ir M. Daukša, A. Kulvietis, A. Strazdas. Jis paskelbė darbų apie Žemaitę, J. Biliūną, J. Janonį, V. Krėvę, V. Mykolaitį-Putiną, B. Sruogą ir kt.³¹

Daugelyje pokarinių K. Korsako literatūrologinių studijų, J. Lankučio nuomone, kaip principinės reikšmės uždavinys iškeliami lyginamosios literatūrologijos perspektyva ir literatūrinių ryšių bei sąveikų tyrinėjimai³². Vytauto Kubiliaus įsitikinimu, K. Korsako straipsnių rinktinės *Literatūrų draugystė* (1962) ir *Literatūriniai kontaktai* (1987) yra „patys didžiausi iki šiol mūsų lyginamojo literatūros mokslo veikalai, davę pradžių pirmosioms faktų sanauptom, gretinimų metodikai, planingam literatūrinių ryšių tyrinėjimui“³³. Pasak V. Kubiliaus, „fundamentalus gretinamų reiškinių pažinimas – pirmutinė komparatyvistinių tyrinėjimų prielaida – K. Korsako studijose yra natūraliai besireiškiantis mąstymo būdas“³⁴, o ryškiausias jo, kaip komparatyvisto, savybės – „platus stebėjimo akiratis, aistringas santykis, akademinis dėstymo nuoseklumas, kaip ir ribotumai – ideologinio principo apologetika ir literatūros poliarizacija – reikšmingos pamokos ne vienai Lietuvos komparatyvistų kartai“³⁵.

Nors didžiąją K. Korsako rašinių dalį sudaro literatūros kritikos ir literatūros istorijos veikalai, tačiau jis pats save visų pirma jautė esant poetą. Pirmojoje gyvenimo pusėje K. Korsako poetinė kūryba buvo daugiausia visuomeninio pobūdžio, artima revoliucinės lietuvių ir pasaulio lyrikos tradicijoms, o į gyvenimo pabaigą jo eilėraščiuose „pagausėjo lyrinių refleksijų, individualistinės savistabos, filosofinių būties apmąstymų“³⁶.

Kostas Korsakas mirė 1986 m. lapkričio 22 d. Palaidotas Antakalnio kapinėse – visai netoli Instituto.

Pabaigai norėčiau pašnekėti apie Kostą Korsaką kaip apie savo senelį. Tik tokį, tiesą sakant, aš jį ir pažinojau. Kai jis mirė, man tebuvo devyneri, ir dabar, žvelgiant iš metų perspektyvos, matau, kad sąmoningo laiko pažinti jį geriau buvo apmaudžiai

²⁹ Zenonas Slaviūnas. Liaudies papročiai ir mitiniai įvaizdžiai Mažvydo raštuose, kn.: *Senoji lietuviška knyga: Pirmosios lietuviškos knygos 400 metų išleidimo sukakčiai pažymėti*, Kaunas, 1947, p. 165–214.

³⁰ Kostas Korsakas. Dienoraštis, *Literatūra ir kalba*, 1995, t. XXII, p. 404.

³¹ V. Areška. *Min veik.*, p. 50.

³² J. Lankutis. *Kosto Korsako literatūrinė ir mokslinė veikla*, p. 22–23.

³³ Vytautas Kubilius. *Tautinė literatūra globalizacijos amžiuje*, Kaunas, 2003, p. 341.

³⁴ *Ten pat*, p. 347.

³⁵ *Ten pat*, p. 351.

³⁶ J. Lankutis. *Kosto Korsako literatūrinė ir mokslinė veikla*, p. 12.

per maža. Jo nevienareikšmiškai vertinamo gyvenimo kelio, mokslinės ir meninės kūrybos, administracinės ir organizacinės veiklos panoramą tegalėjau susidaryti kaip ir kiti jaunosios kartos atstovai – iš rašytinio K. Korsako palikimo: knygų, laiškų, dienoraščių, ar jo amžininkų prisiminimų. Žinoma, turėjau privilegiją klausytis ir autentiškų artimųjų pasakojimų.

Daugiausia laiko drauge praleisdavome, kai visa šeima kartu vasarodavome. Ne visada sugebėdavau paisyti jo prašymų laikytis namie ramybės, – juk taip smagu vasaros rytą su trenksmais nubildėti laiptais pro pat senelio kambario duris. Gaudavau barti, vaikiškai išžižėdavau; kaltas, matyt, jausdavosi ir senelis, nes vėliau bandydavo manęs atsiprašyti. Tada pasijusdavau labai išdidis, tikra nugalėtoja, dabar dėl to gėda ir nesmagu, kad taip varginau pagyvenusį žmogų.

Žiemą kartais nuvykdavau į svečius ir likdavau nakvoti man didžiulį išpūdį savo erdvėmis darusiam *smetoniškame* senelių bute Tauro gatvėje. Tų apsilankymų labai laukdavau, nes jau tada, dar nieko nenutuokdama apie tą, negrįžtamai istorijos verpetuose pradingusį, kaip dabar neretai norisi manyti, vien tik šviesiomis spalvomis atausią prieškarinio Lietuvos gyvenimą, jausdavausi patekusi į kitoki pasaulį – kuriame daugiau mandagumo, pagarbos, rafinuotumo. Vakarienę valgėdavome svetainėje prie didelio apvalaus stalo. Senelis, tenkindamas mano smalsumą, vieną po kitos leisdavo plokšteles iš savo gausios klasikinės muzikos kolekcijos ar ištraukdavo iš lentynos kokią nors spalvotai iliustruotą knygą. Ypač džiūgavau, kai senelis, tam tikru būdu sulankstęs popieriaus lapą, man iškirpdavo už rankų susikibusių figūrėlių girliandą.

Vis dėlto dažniau matydavau senelį kaip seną, ligotą, gyvenimo nuvargintą žmogų, sukantį ir sukantį ratus aplink namą mūsų vasarvietėje ar po buto kambarius ir vis su rūpesčiu šnekantį apie „savo Institutą“ ir darbuotojus, – net ir tada, kai išėjo į pensiją. Jau tuomet atmintin man įstrigo kai kurios senelio dažnai linksniuojamos jo bendradarbių pavardės.

Senelis ne kartą sakė, kad po jo mirties visa biblioteka, daugiau kaip 12 tūkstančių knygų, turi būti dovanota Institutui³⁷. Jo, tikro bibliofilo, biblioteka iš tiesų buvo išpūdinga. Pirmiausia jis, žinoma, komplektavo lietuvių literatūros bei lituanistikos leidinius. Namie turėjo ir visą LKLI leidybinę produkciją. Dalis knygų, pirmiausia lietuvių rašytojų, literatūros ir tautosakos tyrinėtojų, buvo jam dedikuotos. Antai N. Vėlius monografijos *Mitinės lietuvių sakmių būtybės* egzemplioriuje, dovanotame K. Korsakui, poetiškai įrašė: „Didžiai gerb. Profesoriumi, išvedusiam į žmones ne tik mane, bet ir visą mano mitinių būtybių pulką – dėkingas Autorius. 1977-XI-1.“ Nuosekliai rinkti moksliniai filologiniai literatūros istorijos ir teorijos leidiniai. Bibliotekoje nemažai būta latvių literatūros, išstisos pasaulinės literatūros klasikos serijos, įvairių tautų poezijos. Gana gausią bibliotekos dalį sudarė tarpukario leidiniai ir pokario išėivijos knygos.

³⁷ Apie K. Korsako biblioteką ir jos atidavimo Institutui peripetijas plačiau yra rašiusi Ingrida Korsakaitė (žr. I. Korsakaitė. Apie asmeninę Kosto Korsako biblioteką, kn.: *Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedra 1940–2000*, Vilnius, 2002, p. 177–186).

Seneliui mirus, turėjau pareigą savaitgaliais drauge su tėčiu keliauti į senelių butą ir klijuoti į knygas Jono Kuzminskio 1958 m. seneliui sukurta ekslibrisą. Paženklintų knygų rietuvės vis didėjo, tačiau atrodė, kad lentynose jų nė kiek nemažėja. Taip ir neišveikėme tos knygų jūros. Iš visos spaudinių gausybės artimieji pasiliko tik kelias dešimtis knygų. Deja, tuomet dar niekas nenumanė, kad pasirinksiu folkloristės kelią, todėl buvo atiduoti ir autoriniai K. Korsako redaguotų ar jo vadovavimo Institutui metais parengtų tautosakos rinktinių egzemplioriai. Prireikus dabar šias knygas reikia užsisakyti bibliotekoje, o juk galėjau paveldėti visus tuos dar senelio čiupinėtus leidinius...

Kai nutariau studijuoti Kaune, Vytauto Didžiojo universiteto Etnologijos ir folkloristikos katedroje, mano mama pasakė ir paskui nuolatos man kartojo, kad einu senelių pėdomis: šiame universitete studijavo ne tik mano senelis, bet ir bobutė Halina Korsakienė. Kartais, apimta sentimentų šiems man brangiems žmonėms, mėgindavau ir Kauną pajusti tokį, kokį jį matė mano seneliai. Klaidžiodama tarp medinių Žaliakalnio namukų ar po mūrinį miesto centrą, vis pagalvodavau, kad gal ir jie yra čia vaikščioję, spėliodavau, kur buvo jų nuomoti studentiško, o vėliau jau ir bendro šeimyninio gyvenimo kambariai.

Universitete man dėstė ir ilgamečiai Instituto darbuotojai N. Vėlius, B. Kerbelytė. Pastaroji buvo ir mano disertacijos vadovė. Savo pirmąjį mokslinį straipsnį paskelbiau *Tautosakos darbuose*, jį priėmė ir redagavo L. Sauka. Vieną doktorantūros kursą klausiau pas K. Grigą. Konsultacijoms ir egzaminui jis mane vesdavosi į Instituto direktoriaus – buvusį senelio – kabinetą. Jis sakė manąs, kad taip galėsiu jaustis tarsi senelio globojama.

Savaime suprantama, senelis negalėjo numanyti, kad dirbsiu tame pačiame Institute, kuriame jis praleido tiek metų. Manau, jis tuo džiaugtųsi. Pasikeitus politinei Lietuvos situacijai, nemažai daliai žmonių aukštas pareigas užėmusio Kosto Korsako neišvengiami kompromisai su sovietine ideologija užtemdė jo nuveiktus reikšmingus darbus lituanistikos ir baltistikos srityse, tačiau aš, atėjusi dirbti į Institutą, išgirdau apie jį ir daug šiltų žodžių. Juos pasakiusiems tariu ačiū.